

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора філософії в галузі права, доцента, доцента
кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету
Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК»
Степаненко Наталії В'ячеславівни на дисертацію
Адаскалиці Костянтина Костянтиновича на тему
«Юридична техніка формалізації процесуальних норм права
(на прикладі норм цивільного процесуального права України)»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертація Адаскалиці Костянтина Костянтиновича на тему «Юридична техніка формалізації процесуальних норм права (на прикладі норм цивільного процесуального права України)» є своєчасною та зумовленою сучасними потребами розвитку вітчизняної правової науки і практики. Обрана тематика відповідає сучасному етапу розвитку правової системи України, що характеризується оновленням законодавства, трансформацією судочинства та зростанням вимог до якості й визначеності правового регулювання, особливо у сфері цивільного процесу.

Дослідження спрямоване на поглиблення доктринального розуміння юридичної техніки та з'ясування її ролі у формалізації процесуальних норм права. Робота заповнює наявні прогалини у вітчизняній правовій науці, оскільки проблематика формалізації права тривалий час розглядалася фрагментарно. Запропонований автором комплексний підхід сприяє розвитку й систематизації відповідних знань, уточненню категоріального апарату та формуванню цілісної наукової концепції.

З практичної точки зору результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення правотворчої діяльності, зокрема у сфері цивільного процесуального права. Обґрунтовані правила юридичної техніки

формалізації можуть слугувати основою для підвищення якості нормативно-правових актів, усунення суперечностей і забезпечення узгодженості правових норм, що сприятиме стабільності та передбачуваності правового регулювання.

Дисертація має також значну цінність для судової практики, оскільки дотримання відповідних правил формалізації впливає на єдність і правильність тлумачення норм права та ефективність їх застосування. Удосконалення юридичної техніки сприятиме зменшенню технічних помилок у цивільному судочинстві.

Узагальнюючи, можна констатувати, що дослідження поєднує теоретичну і практичну значущість та є важливим для вдосконалення правового середовища в Україні, підвищення довіри до правової системи і подальшого розвитку держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» – «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав людини та дитини в умовах розбудови правової, демократичної, соціально орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (номер державної реєстрації 0118U001384).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Дисертація Адааскалиці Костянтина Костянтиновича на тему «Юридична техніка формалізації процесуальних норм права (на прикладі норм цивільного процесуального права України)», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», характеризується високим ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірністю, що зумовлено коректно обраною методологічною основою і послідовною логікою наукового дослідження.

З урахуванням визначених мети й завдань дисертації, а також об'єкта і предмета дослідження, автором обґрунтовано сформовано методологічну

основу роботи. Системний, функціональний, раціональний та герменевтичний методологічні підходи (стратегії) застосовано послідовно й коректно протягом усього дослідження, що забезпечило його повноту і всебічність, внутрішню логічну узгодженість, відповідність поставлених завдань отриманим висновкам, а також загальну структурованість і концептуальну цілісність дисертаційної роботи.

Визначений автором для потреб дослідження юридичної техніки формалізації процесуальних норм права комплекс загальнонаукових і спеціальнонаукових методів повністю відповідає специфіці предмета дослідження, дає змогу досягти репрезентативних наукових результатів і сформулювати обґрунтовані та аргументовані висновки. Зокрема, парні методи аналізу і синтезу, індукції і дедукції, застосовані в межах дослідження, забезпечили його системність, цілісність, логічність і послідовність. Їх використання сприяло встановленню стану наукової розробленості теоретико-правових аспектів формалізації цивільних процесуальних норм права у вітчизняній юридичній науці (підрозділ 1.1), розкриттю змісту переваг і недоліків сучасних шкіл праворозуміння та методів наукового пізнання як методологічної основи дослідження (підрозділ 1.2), формулюванню загальних правил формалізації норм права й уточненню процесуальних і матеріально-правових аспектів формалізації цивільних процесуальних норм права (підрозділи 2.1–2.3), а також виявленню основних недоліків формалізації цивільних процесуальних норм права і визначенню засобів їх подолання (підрозділ 3.1).

У свою чергу, методи конкретизації та узагальнення забезпечили коректне визначення дослідницької траєкторії, акцентування уваги на істотних властивостях і закономірностях досліджуваних правових явищ, а також сприяли формуванню логічно узгоджених і науково обґрунтованих висновків. Методи формалізації та інтерпретації послідовно застосовано у другому і третьому розділах дисертації відповідно до характеру поставлених у них завдань, зокрема під час формування загальних правил формалізації норм

права, уточнення процесуальних і матеріально-правових аспектів формалізації цивільних процесуальних норм права (підрозділи 2.1–2.3), а також при виявленні основних недоліків формалізації цивільних процесуальних норм права і обґрунтуванні засобів їх подолання (підрозділ 3.1).

Важливе значення для забезпечення достовірності результатів дослідження мало застосування спеціальнонаукових методів, зокрема формально-юридичного, порівняльно-правового та логіко-юридичного. Формально-юридичний метод дав змогу здійснити ґрунтовний аналіз норм чинного цивільного процесуального законодавства України з позицій їх формальної визначеності та техніко-юридичної досконалості; порівняльно-правовий метод – провести зіставлення норм цивільного процесуального права з нормами інших галузей права, що, у свою чергу, дало змогу виявити специфіку їх техніко-юридичного оформлення; логіко-юридичний метод забезпечив внутрішню несуперечливість авторських висновків і рекомендацій. Сукупне використання зазначених методів підтверджує високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження та їх достовірність.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. На підставі аналізу дисертаційної роботи Адаскалиці К.К. можна дійти висновку про те, що поставлену у вступі дослідження мету успішно досягнуто, а визначені наукові завдання виконано. Отримані наукові результати знайшли відображення в основних положеннях дисертації, які сформульовано автором самостійно, характеризуються концептуальною цілісністю та послідовністю викладу, а також відповідають критеріям наукової новизни.

Оригінальність і новизна отриманих результатів зумовлені тим, що дисертація є першим у вітчизняній правовій доктрині комплексним дослідженням, присвяченим встановленню, на прикладі норм цивільного процесуального права України, правил юридичної техніки формалізації процесуальних норм права, характеристиці їх правового забезпечення,

виокремленню недоліків та обґрунтуванню шляхів підвищення рівня формалізованості процесуальних норм права в Україні.

Серед результатів дисертаційного дослідження, що мають найбільше значення для формування його наукової новизни, слід виокремити такі:

Вперше:

— узагальнено доктринальні підходи до розуміння формалізації права в межах: а) юридичного підходу, як сукупності правил (вимог) надання формального визначення праву; б) технологічного підходу, тобто комплексу процедур, спрямованих на надання праву формального визначення; в) квалітологічного підходу, що являє собою сукупність характеристик норм та нормативно-правових актів в частині їх відповідності правилам юридичної техніки формалізації.

Удосконалено:

— зміст складових формальної визначеності права як його невід’ємної властивості, а саме: 1) правової визначеності, яка включає вимоги чіткості, зрозумілості, логічності та змістовності норм права; 2) системності, що передбачає відповідність нормативно-правовим актам вищої юридичної сили, узгодженість із нормативно-правовими актами рівної юридичної сили та термінологічну єдність; 3) ефективності, яка виявляється через реальність, економічність, ергономічність і гнучкість норм права.

Набули подальшого розвитку:

— аргументація положень про взаємозв’язок між формалізацією та інтерпретацією права, який виявляється у закономірностях між дотриманням правил юридичної техніки формалізації, рівнем формальної визначеності норм і встановленням їх змісту та єдності. Обґрунтовано, що квалітологічний підхід, який дозволяє оцінити відповідність формалізованих норм правилам юридичної техніки, є логічно попереднім етапом їх інтерпретації, оскільки саме через таку оцінку можливо прогнозувати потенційні недоліки реалізації норми права, ще до її офіційного закріплення та введення в дію. Це дало змогу розмежувати квалітологічний підхід до формалізації та інтерпретацію права, а

також визначити їх системні зв'язки, що поглиблює уявлення про взаємодоповнюваний характер формалізації та інтерпретації як складових юридичної техніки.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Висновки та рекомендації, запропоновані й обґрунтовані в дисертації, можуть бути застосовані у:

- науково-дослідній діяльності – для подальшого розвитку теоретико-правових і прикладних знань у сфері юридичної техніки загалом та формалізації процесуальних норм права зокрема, а також для зміцнення теоретико-правової бази дослідження проблем формалізації права на рівні окремих галузей права;

- правотворчій діяльності – з метою вдосконалення її методологічного забезпечення, а також формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України в частині правового регулювання такої діяльності (лист Комітету з питань правової політики Верховної Ради України від 12.01.2026 р.);

- правозастосовній діяльності – у практиці підготовки актів правозастосування, що ґрунтуються на термінології, юридичних конструкціях і приписах актів цивільного процесуального законодавства України;

- викладацькій діяльності – для проведення навчальних занять і підготовки навчально-методичних матеріалів із дисциплін «Юридична техніка», «Правотворча діяльність», «Нормопроекування», «Актуальні проблеми права та правничої термінології» тощо для здобувачів бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти за спеціальністю «Право».

Повнота викладу наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено в 11 наукових публікаціях здобувача, з яких 5 опубліковано у наукових фахових періодичних виданнях України, а також 6 публікацій засвідчують апробацію результатів дисертаційного дослідження.

Опубліковані наукові праці дисертанта, зараховані за темою дисертації, відповідають чинним вимогам, установленим для здобуття ступеня доктора філософії, та належним чином відображають основні результати проведеного дослідження.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота виконана українською мовою з дотриманням норм сучасного правопису та вимог наукового стилю. Її оформлення відповідає чинним нормативним вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40. Анотація корелює зі змістом основного тексту, у стислій формі відображає основні результати дослідження, їх наукову новизну та практичну значущість.

Структурна побудова дисертації є виваженою та логічно послідовною, що забезпечує цілісне сприйняття матеріалу та дає змогу простежити взаємозв'язок між сформульованими науковими завданнями й отриманими висновками. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, а також додатків. Загальний обсяг дисертації становить 268 сторінок, із яких 217 основного тексту.

У процесі аналізу дисертаційного дослідження порушень принципів академічної доброчесності не встановлено: у роботі представлені результати самостійних наукових напрацювань автора, а використанні ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Зауваження та дискусійні положення щодо дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів рецензованого дослідження, вважаємо за доцільне висловити міркування щодо окремих дискусійних питань, зокрема:

- у підрозділі 1.1 дисертаційного дослідження автором запропоновано розгляд формалізації права крізь призму юридичного, технологічного та квалітологічного підходів, що загалом свідчить про комплексність і методологічну виваженість обраного підходу. Водночас у роботі доцільно було

б більш чітко окреслити розмежування квалітологічного підходу, в межах якого формалізація трактується як сукупність характеристик відповідності норм і правових актів правилам юридичної техніки, та категорії формальної визначеності, зокрема шляхом уточнення їх співвідношення як результату формалізації і властивості права як самостійної категорії.

- автор на прикладі норм цивільного процесуального права України уточнює процесуальні аспекти їх формалізації та обґрунтовує доцільність розгляду принципів цивільного судочинства як особливих правил формалізації (підрозділ 2.2). Водночас, на наш погляд, особливі правила формалізації цивільних процесуальних норм права, хоча й перебувають у тісному взаємозв'язку з принципами цивільного судочинства, не повинні повністю з ними ототожнюватися. Більш методологічно виваженим видається підхід, за якого такі правила визначаються з урахуванням впливу відповідних принципів, але формулюються як самостійні, чітко структуровані положення та відрізняються від загального характеру принципів цивільного судочинства.

- аналізуючи кадрові проблеми формалізації цивільних процесуальних норм права (підрозділ 3.1), автор виокремлює питання кадрового забезпечення вузькопрофільними фахівцями у сфері юридичної техніки. Як засіб подолання цього недоліку запропоновано впровадження та подальший розвиток спеціалізованих магістерських програм, виявлення реальних потреб практики у відповідних фахівцях і підвищення їхньої кваліфікації. Водночас, на нашу думку, зазначені пропозиції варто доповнити рекомендаціями щодо посилення викладання основ юридичної техніки в освітніх програмах бакалаврського рівня вищої освіти – у межах курсу «Теорія права» або у форматі окремої навчальної дисципліни, з огляду на фундаментальне значення юридичної техніки для професійної діяльності всіх практикуючих юристів.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний і дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці. Дисертація Адааскалиці Костянтина Костянтиновича на тему «Юридична техніка

формалізації процесуальних норм права (на прикладі норм цивільного процесуального права України)», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійним, логічно завершеним і цілісним науковим дослідженням, виконаним дисертантом на високому теоретичному та методологічному рівнях як кваліфікаційна наукова праця.

Дисертація містить науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, характеризується єдністю змісту й свідчить про особистий внесок автора в розвиток юридичної науки.

Рецензоване наукове дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261; Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44; а також вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

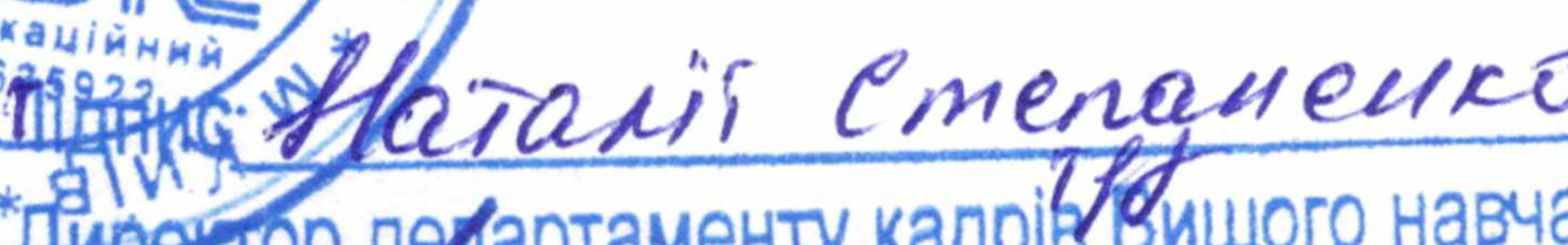
З урахуванням викладеного, Адаסקалиця Костянтин Костянтинович за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

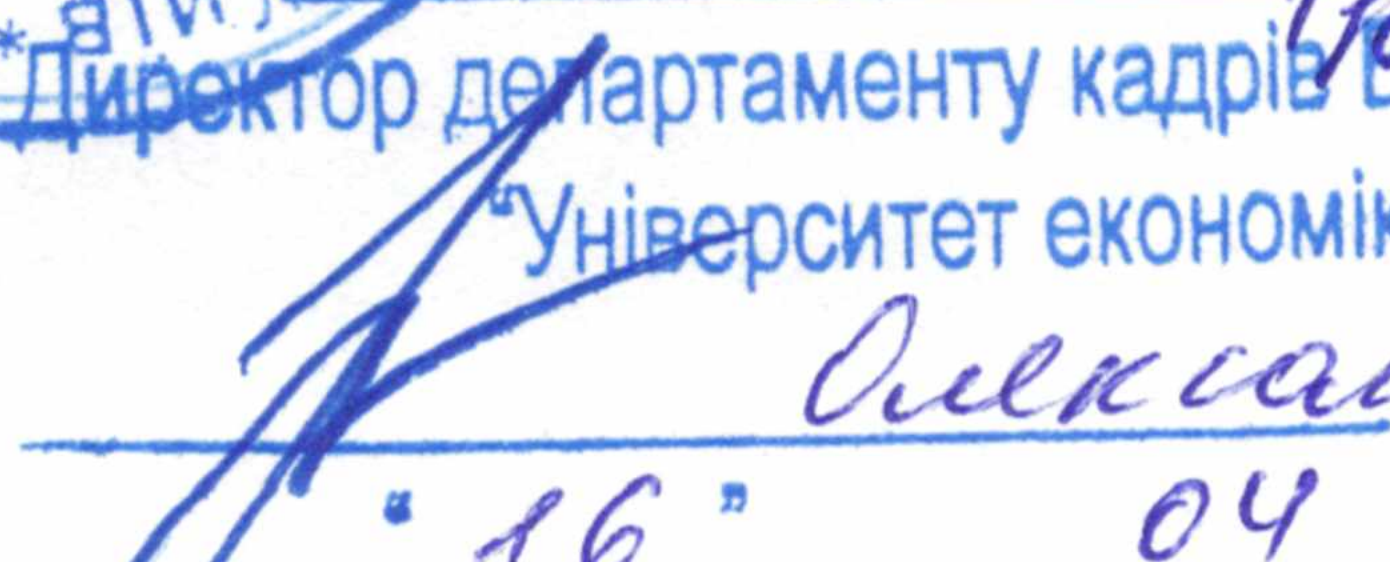
доктор філософії в галузі права, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» Наталія СТЕПАНЕНКО

 Наталія Степаненко засвідчук
Директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу

«Університет економіки та права «Крок»

 Олександр Паламук

« 16 » 04 20 26 р.